

Folkhögskolans deltagare med intellektuell funktionsnedsättning

— Rapport till regeringen 2023

FÖRORD

Folkhögskolan samlar förhållandevis många deltagare med funktionsnedsättning och antalet och andelarna har dessutom ökat under senare år. Under 2022 hade 35 procent av deltagarna i allmän kurs en funktionsnedsättning, och 13 procent i särskilt kurs. Totalt handlade det om cirka 13 000 personer i de långa kurserna, och cirka 14 900 deltagare med funktionsnedsättning i alla kurstyper sammantagna.

Av dessa hade 949 personer en intellektuell funktionsnedsättning. I regeringens riktlinjer 2022 fick Folkbildningsrådet i uppdrag att redovisa en analys av tillgången till utbildning på folkhögskola för de här deltagarna.

Regeringens uppdrag redovisas i den här rapporten. Folkbildningsrådet konstaterar att folkhögskolan på många sätt är en välfungerande utbildningsform för deltagare med intellektuell funktionsnedsättning. De flesta långa kurser som riktas till den här gruppen handlar om ”livskunskap” och personlig utveckling i olika mening och på olika nivåer. De flesta deltagarna är väldigt nöjda med sin tid på folkhögskola, kanske framför allt med att man har fått en möjlighet att flytta hemifrån och leva ett mer självständigt liv, i en kontrollerad och trygg miljö.

Samtidigt uppfattar folkhögskolorna ofta ekonomiska och andra resurser som otillräckliga, och ansvarsfördelningen mellan framför allt folkhögskolorna, kommunerna och Försäkringskassan som oklar, när det gäller deltagarnas studier, boende och fritid under tiden vid folkhögskolan.

Analysen av folkhögskolans arbete med deltagare med intellektuell funktionsnedsättning kommer att utgöra en grund i Folkbildningsrådets utveckling av uppföljningen av funktionshinderspolitiken, som påbörjades 2021.

Stockholm den 21 februari 2023

Maria Graner

Generalsekreterare

Folkbildningsrådet

INNEHÅLL

Inledning	7
Uppdraget	7
Underlag och analys.....	7
Folkhögskola för deltagare med intellektuell funktionsnedsättning	10
Vilka är folkhögskolans deltagare med intellektuell funktionsnedsättning? ..	10
Vad studerar deltagarna med intellektuell funktionsnedsättning vid folkhögskolan?	14
Förutsättningar för deltagarnas studier vid folkhögskola	21
Stora behov – otillräckliga resurser	21
Stödet i studiesituationen och för boendet på folkhögskolan	21
Deltagarnas personliga stöd	23
Utmaningar med det ekonomiska stödet	23
Folkbildningsrådets fortsatta arbete	29

SAMMANFATTNING

Enligt regeringens riktlinjer 2022 ska Folkbildningsrådet redovisa:

... en analys av tillgången till utbildning på folkhögskola för personer med intellektuell funktionsnedsättning. I redovisningen ska det bland annat framgå vilka utbildningsinriktningar som gruppen tar del av samt en analys av eventuella förändringar i tillgången till och deltagandet i utbildning på folkhögskola för gruppen över tid.

Under 2022 rapporterade folkhögskolorna ungefär 14 900 deltagare med funktionsnedsättning. Av dessa hade 949 personer en intellektuell funktionsnedsättning. I den här deltagargruppen ingår ungefär lika många kvinnor som män och relativt få är födda utanför Sverige. Deltagarna har i allmänhet kort utbildning, 92 procent saknar treårigt gymnasium, 73 procent har högst gått i grundskola eller motsvarande. 29 procent är 24 år eller yngre.

Deltagare med intellektuell funktionsnedsättning fanns 2022 på totalt 65 av landets 155 folkhögskolor, varav 19 folkhögskolor rapporterade tio eller fler deltagare. Övriga folkhögskolor erbjöd sannolikt inte några riktade kurser till den här gruppen.

Antalet långa kurser och helårsplatser som riktas till deltagare med intellektuell funktionsnedsättning har minskat mellan 2015 och 2022.

De flesta deltagarna – drygt 500 personer – återfanns 2022 inom folkhögskolans långa kurser och studerade då i första hand på grundskolenivå. Fler deltog i de profilerade särskilda kurserna än i de behörighetsgivande allmänna kurserna.

Uppskattningsvis 140 deltagare med intellektuell funktionsnedsättning deltog under 2022 i andra kurser än sådana som var direkt utformade för den här gruppen.

De flesta långa kurser som riktas till deltagare med intellektuell funktionsnedsättning handlar om "livskunskap" och personlig utveckling i olika mening och på olika nivåer. De här kursernas innehåll fördjupas dessutom ofta i och med att deltagarna bor på internat, där de med personalens stöd praktiserar och befäster de kunskaper som de lär sig på lektionstid. Flera av kurserna har också samhällsinriktning. Behörighetsgivande kurser som kan leda vidare till fortsatta studier, eller

yrkesinriktade som kan leda till jobb, är mer sällsynta - även om sådana också finns.

Deltagarna är nöjda med sin tid vid folkhögskolan, kanske framför allt för att man har fått en möjlighet att flytta hemifrån och leva ett mer självständigt liv, i en kontrollerad och trygg miljö.

Enligt folkhögskolorna är det ofta resurskrävande att arbeta med den här deltagargruppen. Verksamheten kräver mycket personal – på lektioner, raster, morgnar, kvällar, nätter och helger. Lärare, sjukgymnaster, logopedier, fysioterapeuter, arbetsterapeuter, kuratorer, assistenter, ledsagare och andra resurspersoner är inblandade. Den förutsätter även anpassad pedagogik och inte sällan särskilda hjälpmedel och anpassning av lokaler.

Många av deltagarna har dessutom fler än en funktionsnedsättning, vilket innebär att behoven av personal och anpassning ökar.

Resursbristerna beskrivs som tvådelade: både stödet i studiesituationen och för boendet på folkhögskolan, och deltagarnas personliga stöd vid vistelsen på folkhögskola, beskrivs som ofta underfinansierade eller på andra sätt underdimensionerade.

Folkbildningsrådet har fått ett uppdrag från regeringen att följa upp funktionshinderspolitiken 2021–2031 utifrån det nationella målet för funktionshinderspolitiken. Analysen av folkhögskolans arbete med deltagare med intellektuell funktionsnedsättning, som redovisas i den här rapporten, kommer att utgöra en del av grundmaterialet i detta uppdrag. I det fortsatta arbetet ser Folkbildningsrådet bland annat anledning att:

- vidareutveckla statens (ekonomiska) stöd till folkbildningen
- bidra till att stärka samordningen och skapa tydligare ansvarsfördelning mellan folkbildningen och andra aktörer
- vidareutveckla Folkbildningsrådets uppföljning av folkbildningens arbete med deltagare med funktionsnedsättning, inklusive att kvalitetssäkra den verksamhets- och deltagarstatistik som SCB samlar in om folkbildningens deltagare med funktionsnedsättning.

JOHAN, 29 ÅR

Johan, 29 år, valde folkhögskolan efter rekommendationer från en kompis som gått där tidigare. Han får ut mycket av att gå på folkhögskola.

-Det är fin stämning. Alla är duktiga på att se varandra och ta hänsyn. Det är ett hem dygnet runt med en familjär känsla. Jag har fått så många vänner.

Johan har tidigare gått grundskola och gymnasium och har jobbat i affär, men han tyckte sen att det skulle vara roligt att göra något nytt. Kurserna är bra och han får hjälp av personal och stödpersoner. Han bor på internatet och där finns också personal som hjälper till. Jag tycker om att ha struktur och rutin i vardagen, det är viktigt, säger han.

Johan går tredje året på *Allmän kurs Musik och hälsa*. Han har alltid varit intresserad av att sjunga och tycker det är kul att kunna kombinera musik och andra ämnen. Ett par gånger i veckan har de tema, som engelska eller svenska, med musik som ett verktyg att lära. Det kan betyda att de ska hitta musik och låtar från det land de studerar och sen lyssna på dem.

I gruppen spelar de olika instrument, keyboard och gitarr och kan spela ihop i en orkester. De har haft konserter för hela skolan. Johan gillar att göra musik. Han komponerar med hjälp av program på datorn. Det finns en musikstudio och där kan han skapa egen musik. Han spelar lite trummor men han tycker mest om att sjunga. Han jobbar nu med en egen låt, som han sjöng in förra veckan. Nu ska han lägga på trummor till den.

På fritiden lyssnar han mycket på musik. Förr köpte han cd-skivor men nu för tiden lyssnar han mest via telefonen. Han är allätare kommer vi fram till, när vi börjar prata musikstilar och olika grupper. Musikfrågesport tycker han är roligt. Han kan mycket.

Vad är viktigt i livet för dig?

-Här kommer vi från olika håll i Sverige. Alla har olika förmågor och fungerar olika. Det bästa är att man får vara den man är. Jag slogs av det direkt jag kom hit, vilken fantastisk miljö det är.

Jag önskar att det funnes fler ställen som den här folkhögskolan. Det är unikt i Sverige tror jag. Jag skulle gärna rekommendera andra att söka hit.

Vad har du för tankar om framtiden?

-Efter skolan är jag nog lite sugen på att jobba. Jag har kommit fram till att det är mitt sista år här, men det kommer att bli tomt, för jag har lärt känna så många.

Inledning

Uppdraget

Enligt regeringens riktlinjer 2022 ska Folkbildningsrådet redovisa:

... en analys av tillgången till utbildning på folkhögskola för personer med intellektuell funktionsnedsättning. I redovisningen ska det bland annat framgå vilka utbildningsinriktningar som gruppen tar del av samt en analys av eventuella förändringar i tillgången till och deltagandet i utbildning på folkhögskola för gruppen över tid. (sid. 3–4)

Analysen ska lämnas till regeringen senast den 22 februari 2022.

I regeringens riktlinjer 2021, alltså gällande föregående år, gavs Folkbildningsrådet ett identiskt uppdrag.

Underlag och analys

Redovisningen i denna rapport bygger både på data som samlades in 2021 inför föregående års åiterrapportering, och underlag från 2022.

Totalt ingår fyra datakällor: Statistik om folkhögskolans deltagare med intellektuell funktionsnedsättning 2017–2022 som folkhögskolorna rapporterat till SCB, en enkät till samtliga folkhögskolor (genomfördes 2021), en fokusgruppsintervju med företrädare från sex folkhögskolor och FUB (*Föreningen för barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning*) (genomfördes 2021), samt individuella intervjuer med deltagare (genomfördes hösten 2022).¹

Begränsningar i deltagarstatistiken

SCB började samla in individuppgifter om folkhögskolans deltagare med funktionsnedsättning 2018. Innan dess vilade statistiken på grupprapporterade uppgifter och avsåg alltså inte enskilda individer.² Det

¹ Av de 141 folkhögskolor som svarade på enkäten uppgav 76 att de haft deltagare med intellektuell funktionsnedsättning under perioden 2016–2020.

² Tre folkhögskolor har sedan 2018 valt att inte rapportera in individuppgifter om sina deltagare med funktionsnedsättning.

betyder att det sedan 2018 finns förhållandevis omfattande statistiska underlag om de här deltagarna.³

De statistiska underlagen innehåller samtidigt ett antal osäkerhetsfaktorer:

Folkhögskolorna definierar eller identifierar deltagare med funktionsnedsättning på olika sätt. På många håll är det skolans anställda som gör bedömningen, ibland kommer deltagarna med en medicinsk utredning eller diagnos, alternativt berättar själva om sin funktionsnedsättning, och ibland – när det gäller deltagare med intellektuell funktionsnedsättning specifikt – lutar man sig mot intyg från särskolan.⁴ Det betyder att inrapporteringen inte blir konsekvent. En person som vid en folkhögskola uppges ha en intellektuell funktionsnedsättning skulle inte nödvändigtvis rapporteras på samma sätt vid en annan folkhögskola.

En annan osäkerhetsfaktor är att folkhögskolorna, i sin inrapportering av deltagarstatistik, bara kan ange en (1) typ av funktionsnedsättning per deltagare. Detta innebär att man kan tvingas förenkla verkligheten. Av både enkät- och intervju svar framgår att relativt många deltagare har fler än en funktionsnedsättning och då måste folkhögskolan välja en av dessa i sin rapportering. Hur man väljer varierar mellan olika folkhögskolor. Ibland väljer man den funktionsnedsättning som man bedömer påverka studierna mest – i enlighet med SCB:s riktlinjer – och i andra fall till exempel den funktionsnedsättning som är medicinskt utredd eller diagnosticerad.⁵ På det här sättet uppstår troligen ett mörkertal i inrapporteringen av antalet deltagare med intellektuell funktionsnedsättning.

De flesta av folkhögskolans deltagare med intellektuell funktionsnedsättning deltar i kurser som är speciellt riktade till just denna grupp, eller i kurser som riktas till deltagare med funktionsnedsättning mer generellt. Det är i första hand deltagare i sådana kurser som rapporteras till SCB. Men det förekommer även att enstaka deltagare med intellektuell

³ Skolverket har till exempel som statistikansvarig myndighet *inte* undantag från lagstiftningen om känsliga personuppgifter. Det får till konsekvens att det endast elever som går i en skolform som grund- eller gymnasiesärskola, specialskolan eller särskild utbildning för vuxna (sär vux) identifieras som elever med intellektuell funktionsnedsättning i Skolverkets statistik. Uppgifter på individnivå förekommer inte.

⁴ En medicinsk diagnos/utredning innebär i allmänhet att personen i fråga fått en inplacering i en så kallad *personkrets*, som definieras i *Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade* (LSS). Deltagare med intellektuell funktionsnedsättning hör normalt till personkrets 1, som omfattar *personer med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd*.

⁵⁵ SCB: scb.se/contentassets/7e2c2aa37eb841a987b175bbf7e51d62/instruktioner-deltagarstatistik-fhsk-20211118.pdf.

funktionsnedsättning deltar i andra kurser. Dessa deltagare rapporteras inte självklart, enligt enkät- och intervjustavaren, som deltagare med funktionsnedsättning. Därmed uppstår ytterligare ett mörkertal.

Företrädare för folkhögskolorna - enkät och intervju

Under hösten 2021 skickades en enkät till samtliga folkhögskolor, som följdes upp i en fokusgrupp med företrädare för sex folkhögskolor och FUB (*Föreningen för barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning*). De frågeområden som behandlades var:

- deltagargruppens sammansättning, samt förändringar under senare år
- folkhögskolans utbud av kurser och studieplatser för deltagare med intellektuell funktionsnedsättning, samt förändringar under senare år
- deltagarnas studiemönster, samt förändringar under senare år
- folkhögskolans förutsättningar att möta deltagare med intellektuell funktionsnedsättning, samt förändringar under senare år
- coronapandemins påverkan på deltagarnas studieförutsättningar
- avgränsnings- och definitionsfrågor.

Deltagare med funktionsnedsättning - intervjuer

Under hösten 2022 genomfördes tio individuella intervjuer med deltagare med intellektuell funktionsnedsättning vid fem folkhögskolor. Intervjuerna handlade om deltagarnas:

- studiemotiv
- erfarenheter från folkhögskolan
- och framtidsplaner.

Folkhögskola för deltagare med intellektuell funktionsnedsättning

Vilka är folkhögskolans deltagare med intellektuell funktionsnedsättning?

Antalet deltagare

Under 2022 rapporterade 65 av landets 155 folkhögskolor att man hade deltagare med intellektuell funktionsnedsättning i sina långa kurser, 13 folkhögskolor rapporterade deltagare i de korta kurserna, och en folkhögskola i de studiemotiverande kurserna.⁶ Ingen folkhögskola rapporterade deltagare med intellektuell funktionsnedsättning i etableringskurs eller svenska från dag ett.

Det mer omfattande deltagandet är koncentrerat till jämförelsevis få folkhögskolor. 19 av folkhögskolorna rapporterade att man hade tio eller fler deltagare med intellektuell funktionsnedsättning under 2022. Övriga 46 folkhögskolor erbjöd sannolikt inte några riktade kurser till den här gruppen.

Antalet deltagare totalt uppgick till 953 personer. Deltagarnas fördelning i olika kurs typer har varit relativt stabilt under de senaste åren, med något större variationer under coronapandemin:

⁶ I statistiken ingår både deltagare i kurser som är särskilt riktade till deltagare med intellektuell funktionsnedsättning, och enstaka deltagare med intellektuell funktionsnedsättning som deltar i det övriga kursutbudet – i den mån som folkhögskolorna rapporterat in dessa till SCB. Se avsnittet *Begränsningar i deltagarstatistiken*.

Tabell 1: Deltagare med intellektuell funktionsnedsättning i olika kursstyper 2022, 2021 och 2019. Antal (N).^{7 8}

	2022	2021	2019
Allmän kurs	164	197	224
Särskild kurs	350	327	313
Kort kurs	435	219	660

Inom folkhögskolans långa kurser återfinns tydligt fler deltagare med intellektuell funktionsnedsättning i de profilerade särskilda kurserna än i de behörighetsgivande allmänna kurserna. Under och efter coronapandemin har antalet deltagare i de särskilda kurserna till och med ökat, medan antalet minskat i de allmänna kurserna.

Räknat i antal personer så har antalet deltagare med intellektuell funktionsnedsättning varit flest i de korta kurserna under tidigare år. Under coronapandemin minskade kortkursverksamheten kraftigt generellt inom folkhögskolan, vilket påverkade även den här gruppens deltagande. Efter pandemin har antalet deltagare i kort kurs ökat igen, även om man under 2022 fortfarande inte kommer upp till tidigare nivåer.

Söktrycket till kurser för deltagare med intellektuell funktionsnedsättning är och har varit starkt, även sett över tid, framhåller folkhögskolorna vid både fokusgruppsintervjun och i enkäten. Det har aldrig varit svårt att få deltagare till de kurser som riktas särskilt till de här deltagarna. En förklaring är att det samlade kursutbudet är relativt litet, givet målgruppens storlek. Enligt FUB:s beräkningar finns drygt 60 000 vuxna med intellektuell funktionsnedsättning i åldern 18–65 år.⁹

Deltagargruppens sammansättning

Deltagargruppens sammansättning har förändrats något jämfört med 2018.

⁷ Deltagare i allmän respektive särskild kurs innefattar även deltagare i *yrkesinriktad* allmän respektive särskild kurs, två kursstyper som funnits sedan höstterminen 2020, samt allmän och särskild kurs *utökade platser* - en ny satsning som tillkom hösten 2021.

⁸ I tabellerna presenteras verksamhets- och deltagaruppgifter från det år då folkhögskolorna började redovisa individstatistik om deltagare med funktionsnedsättning (2018), året innan coronapandemin (2019), det andra året med pandemin (2021), och året efter pandemin (2022).

⁹ FUB beräknar att ungefär en procent av befolkningen har en intellektuell funktionsnedsättning. Beräkningen avser 2020.

Tabell 2: Deltagare med intellektuell funktionsnedsättning i folkhögskolans långa kurser 2022, 2021 och 2019. Jämförelse med deltagare med annan funktionsnedsättning. Antal (N) och Andel (procent).

	2022		2021		2019	
	Intellektuell funktionsnedsättning	Annan funktionsnedsättning	Intellektuell funktionsnedsättning	Annan funktionsnedsättning	Intellektuell funktionsnedsättning	Annan funktionsnedsättning
Antal totalt (N)	514	13 088	527	13 715	537	15 071
Kvinnor	51	59	52	58	51	55
Män	49	41	48	42	49	45
Utrikes födda	8	22	10	22	10	20
Högst grundskola/motsvarande	73	48	80	51	76	47
Gymnasial utbildning, ej tre år	21	13	15	11	16	12
Gymnasial utbildning, tre år	4	27	2	28	6	30
Eftergymnasial utbildning	2	11	2	10	3	11
65-år	8	6	6	2	7	4
45-64 år	19	10	8	8	11	9
25-44 år	43	33	36	34	40	36
20-24 år	28	44	49	47	42	43
18-19 år	1	8	1	8	1	8

I gruppen deltagare med intellektuell funktionsnedsättning ingår ungefär lika många kvinnor som män, och relativt få är födda utanför Sverige. Så

har det sett ut under de senaste åren, och 2022 har andelen utrikes födda minskat ytterligare.

De här deltagarna har i allmänhet kort utbildning, 94 procent saknar treårigt gymnasium, 73 procent har högst gått i grundskola eller motsvarande. Andelen med högst grundskola har minskat något sedan 2019, innan pandemin.

Drygt 40 procent av deltagarna är 25–44 år. Det är en ökning jämfört med tidigare år. Även andelarna deltagare som är 45 år och äldre har ökat.

Det betyder att andelen deltagare som är 24 år eller yngre är betydligt mindre 2022, jämfört med både innan och under pandemin. Andelen deltagare som kommer mer eller mindre direkt från gymnasiesärskolan är betydligt färre.

Jämfört med deltagare med annan funktionsnedsättning

I relation till samtliga deltagare med funktionsnedsättning inom folkhögskolan utgör deltagarna med intellektuell funktionsnedsättning en liten grupp. Totalt rapporterade folkhögskolorna 13 088 deltagare med funktionsnedsättning i de långa kurserna 2022. Av dessa hade 514 deltagare en intellektuell funktionsnedsättning.

Jämfört med folkhögskolans deltagare som har andra typer av funktionsnedsättningar är det relativt få med intellektuella funktionsnedsättningar som är utrikes födda – 8 procent jämfört med 22 procent under 2022. Utbildningsnivån är också tydligt lägre i den här gruppen, framför allt är andelarna som har högst grundskola eller motsvarande större, och andelarna som har treårigt gymnasium eller eftergymnasial utbildning mindre.

Andelen män är större bland deltagarna med intellektuell funktionsnedsättning än bland övriga, och under 2022 är medelåldern tydligt högre bland deltagarna med intellektuell funktionsnedsättning.

Deltagare som saknas, personer som folkhögskolan inte når

När resurserna inte räcker till behöver folkhögskolorna ibland säga nej till visa deltagare med intellektuell funktionsnedsättning, till exempel till dem som har omfattande funktionsnedsättningar eller flera funktionsnedsättningar. Skolorna har inte ekonomiska möjligheter att erbjuda en lärande- och boendesituation som fungerar för dem, även om tillräcklig kompetens och en fysiskt tillgänglig miljö finns.

Men var tar dom vägen? De har också behov av att lära sig, och livslångt lärande. Hamnar de på daglig verksamhet som inte innebär utbildning av något slag? När det är de kanske egentligen som behöver det väldigt mycket, allra mest, för att kunna upprätthålla en viss bas av intellektuellt lärande som de en gång lärt sig? (fokusgruppsintervju 2021)

Under intervjun är det dessutom flera folkhögskolor som ger exempel på hur man över tid *lagt ner eller ändrat* inriktning på kurser för deltagare med de mest omfattande intellektuella funktionsnedsättningarna, ofta i form av flerfunktionsnedsättning. Det har inte funnits resurser att driva dem vidare.

För idag är det så, ska man starta kurser så måste det vara kurser som inte kräver så mycket assistans och så mycket specialfunktioner, utan att de kan bära sig rätt mycket på egen hand. (fokusgruppsintervju 2021)

Andra presumtiva deltagare känner inte till att folkhögskolan finns som ett alternativ efter gymnasiesärskolan. Undersökningar som folkhögskolorna själva har genomfört visar att idén att börja på folkhögskola ofta kommer från deltagarnas föräldrar. Andra har vänner som gått på folkhögskola. Uppgifter från enkäten till folkhögskolorna visar att relativt många av deltagarna finner information om folkhögskolans kurser på folkhögskolornas webbplats folkhogskola.nu. Det är ovanligt att informationen kommer från exempelvis funktionsrättsorganisationer eller arbetsförmedlingen.

Särskilda satsningar på rekrytering eller annonsering för att nå den här deltagargruppen görs enligt folkhögskolorna sällan.

Vad studerar deltagarna med intellektuell funktionsnedsättning vid folkhögskolan?

Deltagarnas studievägar beror på både folkhögskolans kursutbud och deltagarnas individuella studiemotiv och förutsättningar att delta.

Folkhögskolans utbud

Antalet folkhögskolor som erbjuder kurser riktade till deltagare med intellektuell funktionsnedsättning har varierat något under den senaste femårsperioden. Under 2022 riktade 65 folkhögskolor minst en (1) lång kurs, och 13 folkhögskolor minst en (1) kort kurs särskilt till den här deltagargruppen. Fyra år tidigare, 2018, var det 68 folkhögskolor som erbjöd långa kurser och 23 som erbjöd korta kurser.

Antal kurser och helårsplatser

Tabell 3: Kurser och helårsplatser riktade till folkhögskolans deltagare med intellektuell funktionsnedsättning 2022, 2021 och 2018. Antal (N).

	2022		2021		2019	
	Kurser	Helårsplatser	Kurser	Helårsplatser	Kurser	Helårsplatser
Allmän kurs, grundskolenivå	39	83	40	100	38	108
Allmän kurs, gymnasienivå	35	45	37	46	46	65
Särskild kurs, grundskolenivå	32	133	31	130	32	118
Särskild kurs, gymnasienivå	26	67	22	47	24	43
Särskild kurs, eftergymnasial nivå	4	20	3	18	2	13
Kort kurs	53		34	-	67	-

De flesta långa kurser som riktas till deltagare med intellektuell funktionsnedsättning är allmänna kurser, medan det under 2022 finns nästan dubbelt så många helårsplatser (studieplatser) inom särskild kurs, jämfört med 2019, innan pandemin, är detta en kraftig ökning. Det betyder också att studiegrupperna är större i särskild kurs än i allmän.

Drygt 50 procent av de långa kurserna är på grundskolenivå, en liten ökning jämfört med innan pandemin. Folkhögskolorna talar ofta om *baskurser*, ibland om *resurskurser*, kurser med *långsam studietakt eller egen takt*, eller kurser med *extra stöd*.

Enligt de statistiska uppgifterna erbjuder folkhögskolorna inte studiemotiverande kurs, etableringskurs eller svenska från dag ett med inriktning mot deltagare med intellektuell funktionsnedsättning.¹⁰

Förändringar i kursutbudet under senare år

Det studieutbud som riktas till deltagare med intellektuell funktionsnedsättning har minskat över tid. Antalet långa kurser har minskat från 125 allmänna kurser och 89 särskilda kurser 2015, till 74 allmänna kurser och 62 särskilda kurser 2022. Under samma period har även helårsplatserna blivit färre, i allmän kurs har antalet sjunkit från 161 till 128, och i särskild kurs från 236 till 220.

Jämfört med 2019, alltså innan pandemin, har antalet helårsplatser *minskat* i allmän kurs och *ökat* i särskild kurs.

De förändringar som görs i kursutbudet beror enligt folkhögskolorna sällan på bristande efterfrågan, tvärtom. I enkäten uppger flera folkhögskolor att antalet sökande med intellektuell funktionsnedsättning har ökat under senare år. Om kurser läggs ner, slås ihop eller ändrar inriktning så är det av andra orsaker, i första hand resursbrist. I enkäten och under intervjun är det flera folkhögskolor som beskriver en sådan utveckling.

Utbudet har minskat och koncentrerats och kursinriktningarna har blivit färre.
(enkät 2021)

Men utvecklingen är inte entydig. Flera folkhögskolor ger exempel på en motsatt utveckling – hur man förändrat inriktningen på de befintliga långa kurserna, eller lagt till nya kursvarianter, för att möta nya deltagarbehov. Under senare år har till exempel inriktningar mot *äventyr och träning* tillkommit vid en skola, *svenska som andraspråk* vid en annan, och *programmering* och *vård* vid en tredje.

Deltagarnas tid på folkhögskolan

Vad är det man lär sig?

De vanligaste studievalen bland deltagarna med intellektuell funktionsnedsättning 2022 var:

¹⁰ Beskrivningen ovan innefattar enbart kurser som riktas särskilt till deltagare med intellektuell funktionsnedsättning. Samtidigt visar analysen att framför allt deltagare med lindrig utvecklingsstörning ibland deltar i kurser tillsammans med andra. Enligt enkäten till folkhögskolorna deltar de här enstaka deltagarna i första hand i allmän kurs.

- 164 av deltagarna (17 procent) deltog i en allmän kurs
 - av dessa studerade de flesta på grundskolenivå
 - och den vanligaste inriktningen var allmän bred ämnesinriktning
- 350 av deltagarna (37 procent) deltog i en särskild kurs
 - av dessa studerade de flesta på grundskolenivå
 - och de vanligaste inriktningarna var estetiska ämnen
- 435 av deltagarna (46 procent) deltog i en kort kurs

Muhammed, 28 år

Muhammed berättar hur veckan ser ut i skolan. På måndag får de först lämna mobiltelefonerna. Sedan är det veckostart, som hålls som ett möte, och för det väljs en ordförande och en sekreterare. Muhammed har varit ordförande, som är den som ska ge ordet till de andra på mötet. Lite svårt, men det är roligt. De brukar gå igenom vad som ska hända under veckan och vad som är viktigt att veta, vad det ordnas för kvällsaktiviteter, till exempel.

Kursgruppen har musik och teater tre gånger i veckan i halvklass och de ska spela en pjäs för hela skolan, berättar han. Omvärldskunskap på tisdagar innebär att se ”Lilla Aktuellt” tillsammans och prata om det. Då får de frågor om olika områden och det är upplagt som en tipspromenad med alternativ att välja mellan. Det är roligt men inte alltid så lätt! De har också mat och boende, och skapande, där de kan rita och måla och göra andra saker.

Livskunskap är viktigt, säger Muhammed. Då övar de att prata om sig själva och om känslor och får lära sig hur man för samtal med andra, också sådana man inte känner.

De flesta långa kurser som riktas till deltagare med intellektuell funktionsnedsättning handlar om ”livskunskap” och personlig utveckling i olika mening och på olika nivåer. Deltagarna tränar på att laga mat, städa, tvätta och överhuvudtaget att ta hand om sig själva och leva ett så självständigt liv som möjligt. De här kursernas innehåll fördjupas dessutom ofta i och med att deltagarna bor på internat, där de med personalens stöd praktiserar och befäster de kunskaper som de lär sig på lektionstid – dessutom med samma stödpersoner i skolan som på boendet.

Lisa, 24 år

Det har varit en lärorik tid.

– Innan jag kom hit hade jag aldrig betalat en räkning själv, säger hon. Jag har lärt mig att tvätta. Och det är lättare att få vänner här.

I ämnet Vardagsekonomi tittar de på gamla räkningar och tänker igenom hur man fyller i blanketten och betalar. De har tittat på tv-programmet Lyxfällan och diskuterat hur man använder pengar. Hemkunskap kan till exempel vara att tvätta och städa eller laga mat. På schemat står också fysisk aktivitet. På musiklektioner har Lisa provat att spela gitarr, men det är svårt med ackorden, hur man ska sätta fingrarna.

– I Livkunskap pratar vi om arbetslivet och hur man pratar med okända människor, för det träffar man då, fortsätter hon. En gång fick vi i läxa att fundera och öva på att prata med föräldrarna. En annan hemuppgift var att laga mat och filma varje moment för att visa hur vi gjorde.

Kurser med estetisk profil eller som innefattar fysisk aktivitet är vanliga, exempelvis kursinriktningar mot musik, keramik, bild, konsthantverk, teater, film, parasport eller personlig hälsa. De fysiska aktiviteterna är viktiga. Relativt många deltagare med intellektuell funktionsnedsättning har hälso- eller fysiska problem.

Kalle, 23 år

Musik är viktigt för Kalle, 23 år. Det har det varit ända sen han var liten.

– Det är viktigt att få göra något som man tycker om. Om man kämpar kan man bli vad man vill. Jag vill jobba med musik, hålla på med musik på något sätt.

Men allt ska klaffa för att det ska bli bra. På skolan har han möjlighet att öva själv eller spela ihop med andra och träna när han vill. Ibland har de konserter på skolan.

– Jag har börjat vänja mig vid att vara på scenen. Det gäller att utmana sig själv, säger han.

När han kom till skolan tänkte han, att han nog aldrig skulle hitta vänner.

– Men det gick. Det tog bara ett par dagar. Det känns bra!

Flera av kurserna har också samhällsinriktning. IT-kurser för digital delaktighet, språkkurser, omvärldskurser och framtidskurser är exempel som ges.

Behörighetsgivande kurser som kan leda vidare till fortsatta studier, eller mer yrkesinriktade som kan leda till jobb, är mer sällsynta även om sådana också finns. I enkäten och intervjun ger skolorna exempel på allmänna kurser som siktar mot grundskolebehörighet i något eller några ämnen –

eller i alla fall på att möta mellanstadiets kunskapskrav. Exempel på yrkesinriktningar är hälsopedagog, hundkurs ”som kan ge anställning vid till exempel hunddagis”, samt kurser i programmering och vård.

Men generellt redovisas få yrkesinriktade kurser. En folkhögskola berättar att man har ESF-projekt och Arvsfondsprojekt som är inriktade mot att finna sysselsättning för de här deltagarna, för att stödja dem att komma vidare i livet. Andra talar om behovet av stödresurser just för att kunna hjälpa deltagarna vidare till arbete.

Mehmet, 24 år

En bra utbildning och att ha bra kompisar, det är det viktigaste. Att jag får den hjälp jag behöver. Personal man kan lita på. Det är också väldigt viktigt.

När kursen är slut kommer han att flytta tillbaka till hemstaden. Han och hans mentor jobbar på att hitta praktikplats eller jobb.

– Jag vill arbeta med människor på något sätt. Jag vill hjälpa till, jag vill hjälpa människor som har det svårt. Jag har själv haft det svårt och vill dela erfarenhet.

Han har haft praktik på ett fritis för yngre barn och det var kul, tycker han, men han skulle också vilja pröva att jobba med ungdomar.

Varför folkhögskola?

Undersökningar som folkhögskolorna själva har genomfört visar att de flesta deltagarna med intellektuell funktionsnedsättning är väldigt nöjda, kanske framför allt med att man har fått en möjlighet att flytta hemifrån och leva ett mer självständigt liv, i en kontrollerad och trygg miljö.

Muhammed, 28 år

–Jag har lärt mig städa och tvätta, för vi ska städa i huset där vi bor. I början var det svårt men lärarna hjälper till. Vi har bilder att titta på för att se hur det ska gå till, och vi kan läsa i böcker. Det är roligt att lära sig praktiska saker. Jag har också lärt mig att prata lite mera med andra.

Att få vänner är ett annat viktigt skäl att börja på en folkhögskola, höra hemma i en grupp, lära sig saker och få lyckas – att ”känna sig som alla andra”.

Nora, 30 år

Vad är värdefullt för dig?

-Det här gänget! Det är det mest värdefulla i mitt liv. Utan dem finns inte jag. De dömer inte, frågar inte ut en. De ser mig här och nu. Det är min familj, min familj nummer två, säger Nora.

Efter gymnasiesärskolan finns få andra studiealternativ än folkhögskolan för den som vill läsa vidare. Alternativet är ofta så kallad daglig verksamhet, där deltagarna ändå ofta hamnar efter avslutade studier. Att studera vid folkhögskola blir en chans att utvecklas och utmanas ytterligare lite mer, innan livet med permanent boende och daglig verksamhet påbörjas.¹¹

Några har också en dröm om att komma ut i arbete.

Kalle, 23 år

När Kalle sökte kursen på folkhögskolan hade han inte så många idéer om hur det skulle bli. Han ville helt enkelt göra något roligt. Men det blev mer än han föreställt sig.

Efter tre år på Allmän kurs med inriktning idrott och hälsa har Kalle nu fortsatt på utbildningen till elevassistent.

– Jag kände vad jag vill jobba med. Jag vill jobba med människor och jag gillar skolan så det blir "två flugor i en smäll", säger han och ler.

– Det verkar intressant. Vi läser psykologi, pedagogik och etik bland annat. Psykologi har jag läst förut men pedagogik är ett nytt ämne. Vi har andra lärare nu och det är roligt, det är omväxling.

I framtiden vill han jobba och planerar att flytta tillbaka till Stockholm efter kursens slut.

Han har kollat och ser att det finns gott om jobb där som elevassistent.

– Det är något att ses fram emot, avslutar Kalle.

¹¹ Målgruppen med intellektuell funktionsnedsättning kan också studera inom kommunal vuxenutbildning som särskild utbildning, särvux. Här finns också möjlighet att studera inom lärlingsutbildning.

Förutsättningar för deltagarnas studier vid folkhögskola

Stora behov – otillräckliga resurser

Vid fokusgruppsintervjun framhöll folkhögskolorna att det ofta är resurskrävande att arbeta med deltagare med intellektuell funktionsnedsättning. Framför allt menar man att det är svårt att få ihop ekonomin, men även att andra – personella – resurser ofta saknas eller är otillräckliga. Nästan alla talar om ”röda siffror”.

Verksamheten kräver mycket personal – på lektioner, raster, morgnar, kvällar, nätter och helger. Lärare, sjukgymnaster, logoped, fysioterapeuter, arbetsterapeuter, kuratorer, assistenter, ledsagare och andra resurspersoner är inblandade. Den förutsätter även anpassad pedagogik och inte sällan särskilda hjälpmedel och anpassning av lokaler.

Många av de här deltagarna har dessutom fler än en funktionsnedsättning, vilket innebär att behoven av personal och anpassning ökar.

Vi är den enda kursen på vår skola som har personer med intellektuell funktionsnedsättning. Och den arbetsbelastningen som ligger på oss i vår kurs är milsvid jämfört med våra kollegor. (fokusgruppsintervju 2021)

Folkhögskolorna beskriver resursbristerna som tvådelade: både stödet i studiesituationen och för boendet på folkhögskolan, och deltagarnas personliga stöd vid vistelsen på folkhögskola, beskrivs ofta som underfinansierade eller på andra sätt underdimensionerade.

Stödet i studiesituationen och för boendet på folkhögskolan

Extra stöd knutna till deltagarnas studier, studiemiljö och boende på folkhögskola ges i första hand av Folkbildningsrådet och Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM). Både Folkbildningsrådets och SPSM:s stöd utgörs av statliga medel som riktas till folkhögskolorna,

men inte till enskilda deltagare. Folkhögskolorna ansöker om stöd till specifika kurser och nivån på stödet är likadant, oavsett vilken typ eller grad av funktionsnedsättning som deltagarna i respektive kurs har.

Folkbildningsrådet avsätter varje år cirka 7 procent av statsbidraget till folkhögskolan i ett *förstärkningsbidrag* för extra lärarresurser till deltagare med funktionsnedsättning. Under 2022 uppgick dessa medel till 215,9 miljoner kronor. Förstärkningsbidraget söks årligen utifrån dokumenterade merkostnader. Antalet folkhögskolor som ansökte om förstärkningsbidrag 2021 var 140.¹²

Hos SPSM kan folkhögskolorna ansöka om *särskilt utbildningsstöd*, för att täcka merkostnader för att göra folkhögskolestudier tillgängliga för deltagare med funktionsnedsättning.¹³ Det särskilda utbildningsstödet ges exempelvis för teknisk utrustning, läromedel och stödmaterial, samt tolkar. Folkhögskolorna kan även få stöd för vissa kostnader förknippade med deltagarnas boende vid folkhögskolan – till stödperson i boendet som bistår deltagaren till exempel i hushållsarbete, vid fritidsaktiviteter och läsläsning. Det särskilda utbildningsstödet får omfatta insatser som annan part *inte* tillgodoser, till exempel kommun eller Försäkringskassan. Under 2022 uppgick det särskilda utbildningsstödet till folkhögskolor till cirka 191,0 miljoner kronor, jämfört med 179,1 miljoner kronor 2018. Under samma period har antalet folkhögskolor som ansöker om stödet ökat från 114 till 133.¹⁴

¹² Innevarande system för fördelning och uppföljning av statsbidrag till folkhögskolan trädde i kraft den 1 juli 2017. I anslutning till beslutet gav Folkbildningsrådets styrelse i uppdrag åt kansliet att *genomföra en fördjupad analys av förstärkningsbidraget och dess användning*. Forskare vid Linköpings universitet utarbetade ett faktaunderlag som grund för den fördjupade analysen. Analysen fick till följd att Folkbildningsrådet bland annat beslutade att folkhögskolan från och med år 2020 ska finansiera merkostnader inom det ordinarie verksamhetsbidraget motsvarande 300 000 kr per kalenderår. Tidigare var den så kallade egeninsatsen 50 000 kronor per kalenderår. Bakgrunden var behovet av att frigöra mer resurser till deltagare med större behov av stöd. Vidare ska folkhögskolan dokumentera hur skolan har konstaterat att deltagaren har en funktionsnedsättning, upprätta en handlingsplan för förstärkningsbidraget, och informera deltagare som utgör grund för förstärkningsbidrag om att de har rätt till stöd i studiesituationen och till inflytande över planeringen av detta stöd.

¹³ Se *förordningen (2011:163) om statsbidrag till särskilt utbildningsstöd*.

¹⁴ SPSM fördelar även *Bidrag vid vissa studier* som kan lämnas till enskilda deltagare som deltar i korta kurser (högst 14 dagar) på folkhögskola eller studieförbund. Villkoret är att kurserna har ett innehåll om funktionsnedsättning i syfte att öka kunskapen om funktionsnedsättningen och förbättra möjligheter för personen att ta del i samhällslivet. SPSM beviljar bidrag till internat, resor och bidrag per timme enligt Förordning (2007:1345) om statsbidrag vid vissa studier.

Folkhögskolorna definierar eller identifierar sina deltagare med funktionsnedsättning på olika sätt. På många håll är det skolans anställda som gör bedömningen, ibland kommer deltagarna med en medicinsk utredning eller diagnos, alternativt berättar själva om sin funktionsnedsättning, och ibland lutar man sig mot intyg från exempelvis särskolan. Förstärkningsbidraget och det särskilda utbildningsstödet omfattar samtliga deltagare med funktionsnedsättning, oavsett hur dessa identifierats.

Deltagarnas personliga stöd

Deltagarnas personliga stöd vid folkhögskolan ges i första hand med kommunala medel, enligt *Socialtjänstlagen* (SoL) eller *Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade* (LSS). Stödet är enligt båda lagarna knutna till respektive deltagare och behovsprövat – berörda kommuner gör en individuell bedömning av var och ens behov. Men medan SoL omfattar samtliga personer med stödbehov, är LSS en rättighetslag som vänder sig till personer som omfattas av någon av de så kallade *personkretsarna*, det vill säga som har någon form av funktionsnedsättning som verifierats i en medicinsk utredning. Stöden kan kombineras.

Exempel på stöd som kommunerna beslutar om och som har betydelse för deltagarnas vistelse vid folkhögskola är assistent- och ledsagarservice.

Även Försäkringskassan spelar en viktig roll för deltagarnas förutsättningar att studera. Framför allt betonar folkhögskolorna hur viktiga Försäkringskassans beslut om *aktivitetsersättning* är, det vill säga det stöd som bland annat deltagare kan få om de är under 30 år och som på grund av sin funktionsnedsättning behöver längre tid för att avsluta sina studier. Aktivitetsersättning kan ges till den som har ett medicinskt underlag som styrker funktionsnedsättningen.

Utmaningar med det ekonomiska stödet

De ekonomiska stödets utformning, och beroendet av olika stöd och olika aktörers (ekonomiska) beslut, skapar enligt folkhögskolorna en både ansträngd och svårhanterlig situation.

Bidrag per timme kan enligt denna förordning också lämnas för studier inom kommunal vuxenutbildning som särskild utbildning och kan ge en studiefinansiering upp till 9 700 kronor per månad. Däremot kan bidraget inte beviljas för långa kurser vid folkhögskola.

Statens stöd ger inte full kostnadstäckning

Som förstärkningsbidraget och det särskilda utbildningsstödet är utformade, i kombination med folkhögskolornas reguljära ersättning från folkbildningsanslaget, är det enligt folkhögskolorna svårt att få kostnadstäckning för små studerandegrupper, som ofta är nödvändiga i arbetet med de här deltagarna. För maximal ersättning behöver en kurs omfatta 17–18 deltagare. Ju färre deltagare per grupp desto sämre blir i allmänhet kostnadstäckningen.¹⁵

Folkhögskolorna framhåller dessutom att de båda statliga stöden inte är tillräckligt förutsägbara. Både förstärkningsbidraget och det särskilda utbildningsstödet ges i mån av ekonomiskt utrymme – ersättningen fördelas proportionellt efter hur många folkhögskolor som ansöker om medel per år, och efter hur stor ersättning var och en begär. Som en konsekvens kommer graden av ersättning till enskilda folkhögskolor att variera mellan åren. Folkhögskolorna vet inte från år till år hur stor andel av de merkostnader eller kostnader för extra lärarresurser som de haft, som kommer att täckas.¹⁶

Alla typer av merkostnader täcks dessutom inte. När det gäller teknisk utrustning handlar det till exempel om dörröppnare, extra toaletter, liftar, etcetera. Inte heller den overheadarbetstid som följer med den här deltagargruppen – extra arbete med planering, förberedelser och introduktion för att ta emot var och en av deltagarna – täcks av något av stöden till folkhögskolorna.

¹⁵ Det som folkhögskolorna med säkerhet vet är det grundläggande statsbidraget per deltagarvecka (1 630 kronor). Sedan kan man ansöka om förstärkningsbidrag/särskilt utbildningsstöd som är osäkrare och täckningsgraden varierar år från år. Om en studiegrupp är större finns med andra ord en större grundintäkt och den ekonomiska risken blir mindre. När studiegruppen behöver vara mindre – vilken denna målgrupp ofta kräver, eller lärartätheten behöver vara större – vilket också begränsar hur stor gruppen kan vara, är risken att skolorna av ekonomiska skäl väljer att prioritera andra kurser.

¹⁶ Under perioden 2015 till 2019 minskade graden av kostnadstäckning för förstärkningsbidraget från 70 till 62 procent. Under 2020 och 2021 har kostnadstäckningen förbättrats, då medel som ingått i de tillfälliga satsningarna *yrkesinriktade utbildningar* och *utökade platser* tillförts förstärkningsbidraget. Dessutom har överproduktion inom ingångsvärdet inte ersatts utan i stället har eventuellt kvarvarande medel förts över till små folkhögskolor (under 5000 dv) och förstärkningsbidrag. Under 2020 steg täckningen till drygt 77 procent, och 2021 och 2022 till 90 procent.

Kommunernas olika, och Försäkringskassans strängare, praxis

Kommunernas praxis när det gäller tillämpningen av SoL och LSS varierar, ibland stort, enligt folkhögskolorna.

Kommunerna har till exempel olika sätt att se på vem som har rätt till assistent- eller ledsagarstöd, och gör olika bedömningar av hur mycket stöd som var och en har rätt till. Tillgången till assistenter kan i sin tur både ha betydelse för om folkhögskolan överhuvudtaget har möjlighet att ta emot deltagaren i fråga, och för deltagarens förutsättningar att bo och genomföra sina studier vid folkhögskolan. Även möjligheten att få hjälp med resor till och från skolan med ledsagarstöd, kan vara en faktor som påverkar studiemöjligheterna.

Personer med intellektuell funktionsnedsättning kan ibland tveka, menar folkhögskolorna, att söka sig till folkhögskola eftersom man inte vill riskera att få sitt stöd enligt LSS omprövat.

Försäkringskassans agerande spelar också roll. Enligt folkhögskolorna har det blivit allt svårare för deltagarna att få aktivitetsersättning beviljad av Försäkringskassan, något som kan få stora konsekvenser. Utan aktivitetsersättning behövs studielån för att finansiera studierna och många deltagare är osäkra på om man senare i livet kommer att klara av att betala av ett studielån. Det här påverkar deltagarnas beslut att studera eller inte, och hur länge man väljer att studera.

Oklar ansvarsfördelning – oklara förutsättningar

Enligt folkhögskolorna saknas det även tydlighet i lagstiftning och gränsdragning mellan kommunernas och Försäkringskassans ansvar, kontra vad folkhögskolan förväntas göra.

Ett vanligt gränsdragningsproblem handlar om stödet till deltagarnas boende på folkhögskola. Vem ska ansvara för det? I praktiken är det för det mesta det särskilda utbildningsstödet från SPSM som används här, det vill säga det stöd som folkhögskolorna kan få för stödperson i boendet. LSS-insatser för boende – som deltagarna kan få i sitt hem – följer i allmänhet inte med till folkhögskolan. Vissa kommuner kan bevilja sådant stöd, men för det mesta bedömer man att LSS-stöd inte är möjligt att ge för boende på folkhögskola. Och i och med den bedömningen kan stöd ges via SPSM:s

särskilda utbildningsstöd, som alltså *inte* ska omfatta insatser som andra aktörer, till exempel kommun och Försäkringskassan, tillgodoser.¹⁷

En möjligen försvårande faktor i det här sammanhanget är att LSS-stöd förutsätter att personen i fråga har en inplacering i en personkrets (se fotnot 4). Sådana krav ställs inte inom folkhögskolan. En folkhögskoledeltagare behöver inte höra till en personkrets eller kunna uppvisa en medicinsk utredning för att folkhögskolan ska ha rätt till särskilt utbildningsstöd eller förstärkningsbidrag.

När det särskilda utbildningsstödet nyttjas för deltagarnas boende, innebär detta att boendet finansieras med statliga medel, och att kommunerna inte behöver stå för boendekostnaderna för kommuninvånare med rätt till LSS-insatser som bor och studerar på folkhögskola. Inte sällan behöver dessutom folkhögskolorna själva finansiera skillnaden mellan faktisk kostnad och täckningsgrad, när det särskilda utbildningsstödet blir översökt.¹⁸

Och att det faktiskt inte är någon som tar ansvar utan man bara känner att det är skönt att checka ut folk från sin kommun som man tycker är dyra. Ingen bekostar någon annans problem. (fokusgrupp 2021)

Situationen innebär dessutom en oklarhet för deltagaren som dels får olika stöd på skolan och hemma, dels inte kan utgå från att folkhögskolan faktiskt har tillräckliga resurser för hens boende från år till år då det särskilda utbildningsstödet fördelas utifrån ekonomiskt utrymme respektive år.

Ett annat område med oklar ansvarsfördelning är ansvaret för *deltagarnas fritid*. De flesta deltagarna både bor och studerar på folkhögskolan och det innebär också att de tillbringar sin fritid här. Enligt folkhögskolorna är det ofta oklart om det är deltagarens hemkommun, Försäkringskassan eller folkhögskolan som ska ha det ekonomiska ansvaret för deltagarnas fritid. Möjligheter till en anpassad och aktiv fritid finns ofta på plats – att till exempel på skoltid kunna testa olika anpassade aktiviteter och sedan på fritiden kunna spela i lag, knyta sociala band och lära sig om förenings- och demokratiarbete. Frågan är bara hur detta ska finansieras?

¹⁷ Enligt SPSM är det viktigt att folkhögskolan i bedömningen av stödbehov utreder om deltagaren har rätt till andra insatser. Det är först när skolan bedömer att beviljade insatser inte tillgodoser deltagarens behov som skolan kan ansöka om särskilt utbildningsstöd.

¹⁸ Vid den folkhögskola som har den mest omfattande verksamheten med deltagare med funktionsnedsättning är *gåvoinsamling* en viktig del av finansieringen, dvs. privatpersoners donationer.

Ytterligare en oklarhet handlar om vem – kommunen, Försäkringskassan, SPSM eller Folkbildningsrådet – som ansvarar för uppföljning och kvalitetssäkring av deltagarnas villkor vid folkhögskolan?

NORA, 30 ÅR

-Att jag kom med på kursen "Min resa", revyresan som den hette tidigare då, var en slump. Det var först en teatergrupp som startade mest på lek. Nu är det mitt allt!

Det säger Nora, 30 år, som älskar att sjunga och spela teater. Hon berättar livfullt och målande med mycket känsla och glädje om hur mycket "Min resa", gruppen och lärarna betyder för henne.

- Jag vill lära mig mer om teater och dans och vill studera musik, som jag är intresserad av. Jag har lärt mig sångteknik och vi har en sångpedagog som hjälper till. Nu är vi många i gruppen men vi har bra kontakt med varandra trots funktionsnedsättningar. Vi hjälper varandra, vi finns för varandra. Lena som håller i kursen är som en reservmamma för oss allihop. Vi som gått länge är de nys mentorer. Sen får de ta över när det kommer någon ny.

Vi samarbetar. Här får man vara den man är och var och en får utvecklas i sin takt.

"Min resa" har fast schema fem dagar i veckan. Rutiner är väldigt viktigt för oss, säger Nora. Det ingår enkel matematik anpassad efter vad varje deltagare klarar, svenska med manuskriptläsning, musik och rytmik, sång och yoga, och fysisk träning. En dag varje vecka håller gruppen till i teaterlokaler.

Nora gick gymnasiet med inriktning estet på ett särgymnasium i en annan stad. Det var en bra skola. Hon flyttade dit men efter några år återvände hon till sin hemstad och pendlar med tåg till kursen fem dagar i veckan.

Fritiden är hennes egen tid. Då vill hon helst vara ensam. Veckorna med "Min resa" är intensiva med människor omkring hela tiden.

-Jag behöver egen tid, så på fritiden tar jag hand om mig. Är osocial. Men jag lyssnar på musik, jämt! Det är en stor del av mitt liv.

Vad är värdefullt för dig?

-Det här gänget! Det är det mest värdefulla i mitt liv. Utan dem finns inte jag. De dömer inte, frågar inte ut en. De ser mig här och nu. Det är min familj, min familj nummer två, säger Nora.

Vad har du för planer för framtiden?

- Jag tar nu ett dag för dag. Det visar sig! Det blir som det blir, som vår teaterledare brukar säga. Jag jobbar med henne och kursen och jag lär mig saker varje dag.

Folkbildningsrådets fortsatta arbete

Folkbildningsrådet har fått ett uppdrag från regeringen att följa upp funktionshinderspolitiken 2021–2031 utifrån det nationella målet för funktionshinderspolitiken:¹⁹

... uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet för personer med funktionsnedsättning i ett samhälle med mångfald som grund. Målet ska bidra till ökad jämställdhet och till att barnrättsperspektivet ska beaktas.²⁰

Som en del i uppdraget ska en redogörelse lämnas för hur följande områden för genomförande har beaktats i Folkbildningsrådets arbete: principen om universell utformning, befintliga brister i tillgängligheten, individuella stöd och lösningar för individens självständighet, samt förebyggande och motverkan av diskriminering.

Folkbildningsrådet ska även redovisa de samråd som Folkbildningsrådet har haft med funktionshindersorganisationerna och andra berörda aktörer, samt hur de åtgärder som Folkbildningsrådet vidtagit med anledning av det nationella målet med funktionshinderspolitiken har bidragit till att uppfylla målen i FN:s Agenda 2030.

Analysen av folkhögskolans arbete med deltagare med intellektuell funktionsnedsättning, som redovisas i den här rapporten, kommer att utgöra en del av grundmaterialet i den kommande utvecklingen av uppföljningen av funktionshinderspolitiken. Många lärdomar som kan dras utifrån rapportens statistiska underlag och folkhögskolornas erfarenheter är generella, och kan antas spela roll för folkhögskolornas och studieförbundens förutsättningar att bidra till funktionshinderspolitiken även generellt.

Under kommande år finns bland annat anledning att arbeta vidare med frågan om hur resurserna till folkhögskolor och studieförbund kan utformas så att de ökar tillgängligheten till studier för vuxna med

¹⁹ Prop. 2016/17, bet 2017/18: SoU5, rskr 2017/18:86.:188.

²⁰ <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/funktionshinder/mal-for-funktionshinderspolitiken/>.

funktionsnedsättning. Även förutsättningarna för folkhögskolor och studieförbund att ge individuellt stöd i studierna behöver stärkas.

I det arbetet ingår att vidareutveckla statens (ekonomiska) stöd till folkbildningen, det vill säga att se över förstärkningsbidragets utformning och att i samråd med SPSM utveckla villkoren för det särskilda utbildningsstödet.

Även volymen på det statliga stödet behöver utredas: Folkbildningsrådet har i de budgetunderlag som årligen lämnas till Utbildningsdepartementet i flera år fört fram att statsbidraget per studieplats på folkhögskola behöver förstärkas. Folkhögskolans deltagargrupp har förändrats de senaste åren. Antalet deltagare i behov av särskilt stöd på grund av funktionsnedsättning eller bristfälliga kunskaper i svenska språket, fortsätter att öka. Vid en jämförelse med ersättningsnivåerna i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan konstaterar Folkbildningsrådet att de belopp som gäller för folkhögskolans utbildningar är orimligt låga. Allmän kurs kan ge samma behörighet till högre studier som studier på gymnasieskola, dock är statsbidraget per deltagare och år inom folkhögskolan betydligt lägre än den lägsta ersättningsnivån som ges för program i gymnasieskolan.

Myndigheten för delaktighet (MFD) ska ge stöd och vägledning till Folkbildningsrådet och övriga myndigheter som har fått i uppdrag att följa upp och bidra till genomförandet av målet för funktionshinderspolitiken. Inom ramen för den samverkan kan Folkbildningsrådet bidra till att stärka samordningen och skapa tydligare ansvarsfördelning mellan folkbildningen och andra aktörer – SKR, Försäkringskassan, Arbetsförmedling och CSN – när det gäller folkbildningens deltagare med funktionsnedsättning.

Även Folkbildningsrådets egen uppföljning av folkbildningens arbete med deltagare med funktionsnedsättning kommer att utredas och vid behov vidareutvecklas. En åtgärd är att se över den verksamhets- och deltagarstatistik som SCB samlar in om folkbildningens deltagare med funktionsnedsättning. De statistiska underlagen är omfattande men behöver kvalitetssäkras ytterligare.

Den här rapporten har också påmint om hur viktigt det är att Folkbildningsrådet och folkbildningen synliggör de *olika* behov och förutsättningar som personer med olika funktionsnedsättningar har, och som folkbildningen förväntas svara mot. I det framtida arbetet behöver även deltagarnas röster höras.

